

PRÒLEG

Jordi Serrano i Blanquer

Rector de la UPEC

Un dia em va trucar Xavier Domènech, un dels més brillants historiadors catalans. Volia quedar per dinar: tenia una idea! Hauria d'haver sospitat el pitjor. Em va explicar que estava pensant a organitzar unes jornades sobres espais i memòria. M'ho va explicar del dret i del revés i, la veritat, no vaig entendre res. Els dies següents, de tant en tant, pensava en l'entusiasme de Domènech i en la meva incapacitat per relacionar la memòria i els espais físics. Em feia tota mena de preguntes: els espais tenen memòria? La memòria té espais físics? Vaig arribar a pensar que o bé s'havia tornat boig o bé jo no tenia nivell per entendre-ho. Dues hipòtesis igualment plausibles.

A la fi, aquelles reflexions ens han portat fins aquí. Per tant, gràcies a Xavier Domènech, però la propera vegada que em proposi anar a dinar portaré preparat el no, per si de cas.

Potser seria hora de deixar de discutir si la transició es va fer bé o malament. És un debat inútil que denota una actitud masoquista de la generació més gran, ja que els qui van lluitar van fer el que van poder, alguns d'una forma heroica, i els qui no van fer res tampoc no contribuiran ara a arreglar el problema. A més d'estèril, aquest debat provoca la inacció dels més joves, que resten atònits davant d'un debat del qual no van ser protagonistes, i ara no podem tornar enrere en el temps. El que sí poden fer els joves d'ara és continuar el camí d'aquells que els van precedir. Queda molt per fer, i els joves tenen el futur a la mà: fer allò que resta pendent, reprendre el fil de la història. Fa temps vaig anomenar el fenomen que vivim els darrers anys de revisió del nostre passat com «La revolta dels néts», que significa ni més ni menys la fi de la por, una por incrustada encara avui en el més fons de l'ànima política i social de la major part de catalans de cinquanta anys en amunt. La lluita per la democràcia i la llibertat no s'ha acabat, no s'acaba mai, i tornem a parlar sobre el que es fa o s'hauria de fer ara en relació amb aquesta qüestió.

Ara que tanta gent parla que els republicans i els seus descendents han d'oblidar, cal dir que no es pot oblidar allò que no se sap, però que s'ha viscut, i que per aconseguir la serenor primer cal saber, després reparar i per últim oblidar. No hi ha oblit i perdó sense voluntat de reparació. A més, en l'esfera col·lectiva hi ha coses que cal saber i que cal recordar sempre.

Cal que la gent d'esquerres, i especialment aquella que fa política des dels ajuntaments, sigui molt fàcil d'identificar per la seva acció envers els espais i la memòria, en primer lloc denunciant el franquisme –forma de referir-nos al feixisme a casa nostra, com també una dictadura de classe. I en segon lloc, essent els primers de proposar projectes simbòlics d'actuació al territori municipal, sense pors i sense complexos. No cal que contínuament les esquerres s'hagin d'excusar.

En el llibre que teniu a les mans, *La ciutat i la memòria democràtica*, veureu que es tracten alhora elements intangibles i tangibles, de les idees i de la matèria, de la memòria i dels espais. La memòria és, doncs, un intangible, i els espais fixen les memòries.

La reflexió i el debat sobre la memòria no és un recurs retòric, ni una reflexió només útil per a disquisicions saberudes dels historiadors especialitzats. Les memòries i els seus espais ens permeten establir uns llinars ètics sobre el passat, que són els que projectem cap al present i cap al futur. Però la memòria i els seus espais no són neutrals; no ho poden ser. En la revisió sobre el passat, no podem cometre l'error d'anar repetint: «Tots van cometre barbaritats» o «Totes les víctimes son iguals». No. Diguem-ho clar: són afirmacions immorals. Els republicans s'havien de rendir al feixisme? Què fariem si hi hagués un altre Franco que fes un cop d'estat contra la democràcia? Ens mantindríem quiets? Esperant que ens afusellessin per centenars en una plaça de braus com a Badajoz? Sense obrir la boca? Callats?

A més, amb actuacions d'aquest estil, quin missatge llancen als joves d'avui? Que és el mateix un feixista a la División Azul que una republicana a Ravensbruck, en un camp de concentració nazi?

El missatge final que es dona és: «Si hi ha avui un cop d'estat, el millor que es pot fer és col·laborar amb el feixisme, amb la repressió i la dictadura, que el dia de demà hi haurà gent que equipararà víctimes amb botxins; tots dos desfilaran junts en una parada militar». Cal no cansar-se mai de dir-ho: totes les barbaritats les van cometre un sol bàndol, el bàndol dels feixistes. Totes.

Llegeixo aquests dies que s'ha restaurat un monument d'uns carmelites de Tàrraga. Qui els va matar? Uns que no van ajudar gens la República està clar, però torno a preguntar: qui els va matar? Ningú no ha entès encara per què es van cremar esglésies i convents l'any 1835? Tothom sap l'any de la Revolució Francesa, ningú l'equivalent català. Potser perquè hauríem d'explicar que, per acabar amb l'antic règim, calia acabar amb el poder totpoderós de l'església catalana. Ningú no ha llegit *La ciutat del perdó* o *La ciutat cremada*, de Joan Maragall? L'esquerra catalana ha menystingut el poder de l'església catòlica en la vida al nostre país. Us proposo la lectura de quatre paràgrafs:

«D'ací vingué que entre el poble, sovint entre la clerecia, el nom de catòlic significués menys una confessió religiosa que un partidisme polític, i per cert un de particularment i justament antipàtic al seny cristià de la gent: el d'una extrema dreta violenta.»

«Les repercussions sacrílegues que tingué en la zona republicana cauen, doncs, en gran part sobre la consciència dels promotors del fratricidi col·lectiu, entre els quals es trobaven alguns jerarques eclesiàstics.»
[Apunta directament els bisbes de Barcelona, Girona i Lleida.]

«La gent començava a preguntar-se si ésser català era compatible amb ésser catòlic.»

«Les turbes no cremaren les esglésies sinó després que aquells sacerdots hagueren cremat l'Església.»

Quin anticlerical ha escrit tot això?, podeu preguntar-vos. Doncs no, tot això ja estava escrit: *El gran refús*. El que fou home de confiança del bisbe Vidal i Barraquer, Carles Cardó, ja ho va escriure a l'inici dels anys 40, tot i que no es va publicar fins a l'any 1994. És a dir, sota el monument de Cervera, l'Ajuntament hauria hagut de posar: «Morts a causa de l'actitud colpista del bisbe Irurita».

Duran i Lleida, un dels líders del partit clerical català, gosa escriure coses neofranquistes com: «Ningú no va garantir l'ordre mentre eren assassinades milers de víctimes innocents». És que els havien fet un cop d'estat! Per què el Sr. Duran defensa una església anticatalana que va exiliar a Vidal i Barraquer? Potser ens estan dient que les tropes aliades no havien de desembarcar a Normandia, ja que hi va haver moltes víctimes. Potser cal fer com aquell petit poble de Catalunya, que quan va arribar la democràcia va catalanitzar tots els noms del nomenclàtor municipal i la vella Plaza del Caudillo va ser substituïda per la nova plaça del Cabdill.

Els espais i la falta de memòria no afecten el període de 1936-1939 ni el període que va de 1931 fins a 1939, sinó tota la memòria obrera, anticlerical, democràtica i republicana, des de Josep Robrenyo i Ramon Xauradó, passant per Pi i Margall i Narcís Roca Farreras.

Els espais i la falta de memòria afecten tota la memòria obrera, anticlerical, democràtica i republicana

Posaré un exemple de la meua ciutat: pocs dies abans de l'entrada de les tropes feixistes a la ciutat, un grup de dirigents del Círcol Republicà Federal de Sabadell enterren un bust de Pi i Margall que presidia l'entrada al local d'aquesta entitat. Es juramenten que, quan torni la democràcia i la llibertat, el desenterraran per tornar-lo al seu lloc. Passen els anys del franquisme i els anys de democràcia. Tots els vells republicans acaben morint. Un d'ells, però, li explica el lloc a un jove. El bust encara està enterrat.

Pi i Margall va ser diputat per Sabadell i president de la I República. Molt poca gent de la ciutat ho recorda. És clar que d'aquesta historia la BBC n'hauria fet tres documentals i els americans, vint pel·lícules.

Reivindiquem la memòria democràtica, que és la memòria republicana, laica i d'esquerres. No eren tots iguals, nosaltres som els néts d'ells i els reivindiquem.

En fi, els espais i la memòria ciutadana ens haurien de possibilitar la retrobada amb l'ètica civil republicana. Reivindiquem la memòria, perquè fonamentem el nostre llindar ètic en la mirada sobre el passat i els espais, per recuperar els valors de l'obrerisme de l'esquerra i de la dignitat pública.

Vull donar les gràcies a Desafectos per la seva entrega i entusiasme, al Centre de Treball i Documentació per la seva ajuda, a l'equip professional de la UPEC, amb Judith Calabria al capdavant, per la capacitat organitzativa de tirar endavant la maquinària que va fer possible les jornades, al Memorial Democràtic de la Generalitat de Catalunya per la seva participació i el seu suport, a la Diputació de Barcelona per la cessió d'espais, a la Presidencia del Gobierno en la part final del projecte i, sobretot, als ponents i als participants per dos dies d'intensos debats i per haver-nos ofert amb entusiasme les mil flors de les idees.